

ВОВЧИК-БЛАКИТНА ОЛЕНА ОЛЕКСАНДРІВНА

кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник лабораторії екологічної психології Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, м. Київ

**ЕКОЛОГІЧНІСТЬ СІМЕЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ТА
МІЖПОКОЛІННА ВЗАЄМОДІЯ**

В статті розглядається сімейне середовище, як соціоекологічна система. Маркером екологічного сімейного середовища є відповідальна позиція дорослих, котрі опікуються безпечним та насиченим середовищем та відповідним способом життя дитини та в цілому родині. Орієнтація у специфіці міжпоколінної взаємодії в родині та з'ясування чинників, що детермінують екологічність такої взаємодії та розвивальний контекст, можуть стати в нагоді при визначенні алгоритмів організації життєдіяльності кількопоколінних сімей. Сімейне середовище, що об'єднує представників кількох поколінь (діти-батьки - бабуся, дідусь) виконує низку функцій: комунікативну, освітню, виховну, розвивальну, ресурсну та трансгенераційну. Активізація цих функцій та збагачення їхнього змістового наповнення є запорукою екологічності сім'ї та благополуччя її членів.

Ключові слова: *сімейне середовище, міжпоколінна взаємодія, екологічно орієнтоване, розвивальне середовище.*

Постановка наукової проблеми.

Необхідність активних дій в напрямку екологічної орієнтації не тільки у виробництві та споживанні, а й в освіті, вихованні, культурі, політиці усвідомлює дедалі ширше коло науковців, практиків та пересічних громадян, про що яскраво свідчать праці Г.О. Балла, М.Й. Боришевського, О.Л. Верніка, Ж. Готфруа, Д.О. Леонтєва, А.М., І.В.Кряж, Львовичкіної, А. Маслоу, В.А. Петровського, В.І.Панова, ВК. Роджерса, О.В. Рудоміно-Дусятської, В.І. Скребця, М.М. Слюсаревського, Т.М.Титаренко, С.П.Тищенко, Ю.М. Швалба та інших.

Психологічне благополуччя людини в сучасному світі залежить від її здатності ефективно та різнопланово взаємодіяти з навколишнім світом. Процес встановлення відносин з оточенням починається ще до народження і триває впродовж всього життя. Суспільство виступає тою системою, в рамках якої взаємодія людини та її стосунки з іншими виступають як сут-

теві та необхідні умови особистісного існування та розвитку, тож людина залучається до різноманітних підсистем суспільства більшою чи меншою мірою і через свою діяльність змінює підсистему і змінюється сама. Водночас те чи інше середовище не лише певним чином індукує зміну, розвиток тих чи інших психологічних властивостей людини, але й через ці зміни визначає і власну поступову трансформацію.

Категорія середовища стає дедалі частіше використовуватись при аналізі тих або інших особливостей та феноменів не лише в рамках власне екопсихологічних досліджень, а й інших напрямків психологічної науки. Позаяк вже в самій назві екологічної психології закладені поняття *oikos* – оточення, середовище, *psyche* – душа, *logos* – наука, вчення, серед яких категорія середовища є однією з базових. Середовище містить в собі можливості, що можуть перетворитися на реальність тільки за умови активності людини: у цьому полягає активне начало людини як суб'єкта в освоєнні оточуючого світу. [1,2,8]

Виклад основного матеріалу.

Дослідження особливостей моделі сучасної родини як соціального середовища та побудови способу її життя видається нам надзвичайно важливим у плані можливостей прогнозувати тенденції та зміни в процесі розвитку сім'ї, як генетично первинного середовища виховання дитини, а також визначення векторів того чи іншого психологічного супроводу та підтримки сім'ї.

Розглядаємо сім'ю як соціоекологічну систему, середовище безпосередніх взаємовпливів та умов, факторів розвитку особистості (просторово-предметний, інформаційний, культурний, природний, побутовий, міжособистісний контекст).

Керуючись базисним положенням психології розвитку про те, що психологічна сутність системи полягає у взаємодії її елементів, визначаємо сімейне середовище як психолого-педагогічну реальність взаємодії дорослих та дітей, котра містить в собі організовані (цілеспрямовано, чи стихійно) умови для розвитку, який відбувається в рамках сукупності діяльно-комунікативних зв'язків членів сім'ї. В залежності від якості та наповнення середовища тими, чи іншими елементами можна бачити його варіативність та міру наближення до екологічного. Позитивні та негативні лінії

в дитячому розвитку, фактично - розвиток чи стагнація, деградація - знаходяться у прямому відношенні з характером взаємин, екологічністю сімейного середовища. В цьому і виявляється така варіативність організації середовища, як безпечне, захищене та орієнтоване на здоров'я.

Сімейне середовище, котре є екологічним, на нашу думку, має містити низку складових та відповідні показники.

Поведінкова складова. (Розуміння батьками на рівні інтуїції значимості безпосереднього впливу власної поведінки на атмосферу сім'ї).

Мотиваційна складова. (Налаштування батьків на дитину, як особистість, врахування мотивів вчинків, а не лише власне вчинків).

Інформаційна складова. (Розуміння батьками, що інформаційне тло, яке характеризує кожную сім'ю, домінуючі теми бесід, типове щоденне телевізійне «меню», віртуальне середовище, його контент, долучення членів сім'ї до читання, культурних надбань, ступінь включення у суспільне життя країни, міста, локальної спільноти, індукує розвиток відповідних психологічних особливостей дітей, значною мірою визначає ту, чи іншу активність та відповідні інтереси).

Емоційна складова. (Створення атмосфери психологічного благополуччя, свободи, прийняття, піклування, відчуття безпеки (включаючи захист від травмивної інформації, що не відповідає віку), що включає варіативність стосунків представників різних поколінь, звичаї, реально діючі сімейні традиції, звички, емпатійну щоденну взаємодію, духовний клімат).

Організаційна складова. (Достатньо чітка організація робочого та вихідного дня з врахуванням вікових та індивідуальних особливостей дитини, що передбачає руховий режим, перебування на свіжому повітрі).

Просторово-предметна складова. (Використання елементів домашньої обстановки та створення її з метою позитивного впливу на дитячий розвиток (домашня бібліотека, ігротека, приладдя для образотворчого мистецтва, комп'ютер, музичний інструмент, спортивне приладдя), підтримка та розвиток стосунків з природним середовищем (виїзд на природу, вирощування рослин, заощадження ресурсів, сортування відходів)

Маркером екологічного сімейного середовища є відповідальна позиція дорослих, котрі опікуються безпечним та насиченим середовищем та відповідним способом життя дитини та в цілому родини. Важливими є на-

ступні базові умови розвивального сімейного середовища, що впливають на розвиток психологічних особливостей особистості дитини:

1. Спільна діяльність батьків та дітей, що передбачає спілкування та взаємодію у різноманітних ситуаціях особистісного, пізнавального, ділового характеру, зокрема і під час перебування дитини у віртуальному просторі.
2. Авторитетні та зрілі батьківські установки (поєднання вимогливості та чуйності)
3. Зацікавлення батьків у особистісному розвитку дитини за обов'язкової орієнтації на індивідуальні, вікові особливості дитини, її схильності та інтереси.

Сім'я як локальне середовище вибудовує свою взаємодію та спосіб життя, що можуть поширюватися на інші соціальні середовища, збагачуючи, оптимізуючи їх, тому необхідно докладати зусиль в напрямку проектування моделей безпечного середовища, які би визначали його екологічність, детермінували особистісний розвиток та емоційне благополуччя всіх членів сімейної системи.

Зазвичай в поле уваги дослідників потрапляє дитина та її взаємини з батьками, меншою мірою приділяється увага стосункам із сиблінгами (братами, сестрами), але вкрай недостатньо висвітленою залишається тематика, що розкриває суть взаємодії представників кількох поколінь в межах однієї сімейної системи – онуків та бабусь, дідусів. Огляд фахової літератури – переважно авторства зарубіжних вчених з питань сучасного стану психологічних досліджень міжпоколінних стосунків виявив специфіку характеру та якості цих стосунків. Так, зокрема встановлено, що сім'я, як один з провідних соціальних інститутів, в повній мірі віддзеркалює вплив тих процесів, які відбуваються в сучасному світі - зокрема суперечливі тенденції в стосунках представників старшого, середнього молодшого поколінь (ейджизм, конфлікт, антагонізм, дистанційованість, нерозуміння та взаємні звинувачення). Водночас дослідження присвячені міжпоколінній взаємодії в сім'ї вказують на специфіку таких стосунків, де їхній характер докорінно відрізняється, свідчить про толерантність та гармонійність. Активно дослідниками вивчається проблема виховання внуків [3,4,5,6,7]. Для більшої частини похилого віку виконування ролі бабусі та дідуся є діяльністю, що приносить

глибоке задоволення. Як свідчать вищезгадані дослідження, бабусі та дідуся займаються вихованням молодшого покоління, не вступаючи при цьому в конфлікти з поколінням їхніх батьків і в напружені відносини між прабабками та дітьми. Багатопоколінні сім'ї представлені так званими «латентними родичами» або «мережами підтримки» [7].

Дуже потужна і багатофункціональна так звана " сімейна національна гвардія", за метафоричним висловом дослідників А.Річарда, Дж.Сеттерстена, О.Хегештад [6] передбачає активну роль бабусь та дідуся у житті сім'ї, особливо в критичні періоди її існування. Наприклад, коли сімейні арбітри – грандбатьки примиряють у сварках дітей та внуків, як більш досвідчені і мудрі. В плані збереження сімейної історії саме вони виконують роль хранителів сімейних традицій, здатних передавати їх наступним поколінням, утримуючи цей зв'язок поколінь. В цілому аналіз закордонних досліджень про взаємини в багатопоколінній в сім'ї дозволяє зробити наступні висновки: представники різних поколінь у сім'ї досить часто спілкуються між собою, незважаючи на те, що живуть зазвичай, окремо; всередині сім'ї між поколіннями існує наступність; представники зрілого віку активно доглядають за своїми старими, немічними батьками, основна відповідальність при цьому, як правило, лежить на жінках; під час сімейних криз всі покоління звичайно діють більш згуртовано, ніж у звичайних життєвих ситуаціях; практично представники всіх поколінь вважають, що дуже важливо підтримувати відносини між усіма членами сім'ї, особливо це стосується представників середнього покоління.

Американська психологиня Л. Тролл відзначає, що насправді бідність людей середнього віку, якщо і живуть окремо від своїх дітей, так і від своїх батьків, тим не менш, мають регулярні контакти зі своїми дорослими дітьми та батьками похилого віку. Ця зв'язок, як правило, посилюється, коли у членів сім'ї виникають якісь проблеми. Коли представники трьох поколінь збираються разом для вирішення сімейних проблем, вони намагаються допомогти одному конкретним способом. Якщо у кого-небудь з членів сім'ї з'являється потреба в допомозі, інші члени сім'ї надають їй у контексті відносин взаємної рівності та поваги.

Добре знаний та широко розповсюджено міф про те, що поколінням важко знайти спільну мову через відмінності у способі життя, характеру та цінностей. Тим не менш, новітні дослідження показують, що всередині сім'ї між поколіннями існує дивовижна сутність: більшість людей середнього віку вважають, що важливо підтримувати відносини між членами сім'ї – це така важлива і загальна цінність, що вона поділяється і студентами коледжів, які часто прагнуть змінити світ, висловлюють протестні настрої з приводу різних соціальних традицій та приписів. Хоча між представниками молодого покоління і суспільством традиційно може існувати глибоке розходження, втім у їхніх сім'ях між поколіннями рідко існує такий розрив, який би заважав нормальним здоровій комунікації та взаємодії.

В сучасній психологічній науці та практиці виникла гостра потреба в вивченні особливостей сімей, в яких активно бере участь у життєдіяльності третього покоління - покоління батьків. Кількапоколінні сім'ї в сучасному світі стають розповсюдженими в зв'язку з нестабільною загальною політичною та економічною ситуацією, об'єднання нуклеарних сімей з батьківськими з метою подолання наслідків економічних проблем (втрата годувальника, роботи, зниження доходів сім'ї). Значна кількість сімей об'єднується із старшим поколінням через відсутність власного житла, а ранній вік подружжя при створенні сім'ї сприяє не лише тривалому збереженню матеріальної, економічної, а також і психологічної залежності дорослих дітей від батьків. Часто-густо життєві цілі, де побудова кар'єри виявляється більш пріоритетною ніж виховання дітей та створення психологічного клімату родини з певними правилами, традиціями та ритуалами, також диктують молодій сім'ю жити з батьками, які доглядатимуть та виховуватимуть онуків.

У більшості випадків існує чимало доказів того, що бабусі та дідусі представляють "резервну армію" для своїх дітей та онуків, особливо це стосується бабусь по материнській лінії. Розлучення може стати частіше перешкодою для потоку підтримки, особливо по батьківській лінії, але в деяких випадках – навпаки, посилює цю допомогу і урізноманітнює її види.

Сучасна сім'я достатньо широко представлена розширеною, багатопоколінною родинною системою, але досліджень присвячених аналізу психологічних феноменів, що виникають в такій системі є обмаль. Разом з тим орієн-

тація у специфіці міжпоколінної взаємодії в родині та з'ясування факторів, що детермінують екологічність такої взаємодії та розвивальний контекст, можуть стати в нагоді при визначенні алгоритмів організації життєдіяльності кількопоколінних сімей в умовах невеликого міста, чи мегаполісу.

Такого роду дослідження були би дуже запитаними за очевидної необхідності прогнозування напрямків соціально- психологічного розвитку сучасної сім'ї де б закладались конструктивні чинники міжпоколінної взаємодії.

Таким чином, розповсюдження розширених сімей в сучасній суспільстві в більшій мірі, є слідством деструктивних процесів і дозволяє людям вирішувати завдання, пов'язані, головним чином з виживанням. Це відображає соціальну актуальність даного дослідження, пов'язаного з необхідністю вивчення соціально-психологічної специфіки розширених сімей

На наше переконання за доброї організації взаємодії, підтримки у повсякденних справах саме сім'я яка складається з кількох поколінь, виявляється ефективною та досконалою завдяки багатоваріантності та гнучкості. Міжпоколінна взаємодія у родині є особливим видом соціальної взаємодії, котра базується на прямому та опосередкованому спілкуванні представників різних поколінь, виступаючи джерелом становлення ідентичності, поколінної зокрема. Міжпоколінна взаємодія, що регулюється механізмами трансгенації (передача елементів досвіду від старших до молодших) та префігурації (прийняття старшими досвіду молодших) має добрий ресурс для розвитку під час спільного проведення дозвілля.

Метою нашого дослідження було з'ясувати особливості спілкування мешканців великого міста - дідусів –бабусь з онуками під час дозвілля.

Наше дослідження охоплювало 28бабусь та 7 дідусів, які живуть у столичному місті та беруть участь у вихованні онуків віком від 3 до 9 років. Застосовувались структуроване інтерв'ю та спостереження за міжпоколінною взаємодією. При проведенні інтерв'ю були використані запитання, що містяться у методиці “Список проявівгенеративної поведінки» (Generative Behaviour Checklist), котра спрямована на прослідковування ступеню спрямованості представників старшого покоління на «втління себе» в наступних поколіннях через певну поведінку, що і отримала назву «генеративності», запропоновану Е.Еріксоном. Серед таких поведінкових

проявів, які фіксуються, зокрема відповідями на запитання такого характеру: слугую рольовою моделлю для молодших; читаю книжки дітям; ремонтую дитячі іграшки; навчаю що таке добре і погано, правильно і неправильно; опановую нові навички та вміння; розказую комусь про своє дитинство; вмію гарно навчати, передавати навички, тощо. Частина учасників взаємодіяла з онуками в ситуації відвідання дому дітей, інша частина забирала онуків до свого помешкання.

Аналіз отриманих даних засвідчив, що рівень задоволення спілкуванням та результатами взаємодії були значно вищими у групі бабусь та дідусів, які забирали онуків до себе додому ($p < 0,001$). Структуроване спостереження за експресією, змістом та насиченістю взаємодії також показало більшу ступінь конгруентного міжпоколінного спілкування саме у цій групі ($p < 0,05$). Результати дослідження засвідчили більшу ефективність міжпоколінної взаємодії, що відбувається в умовах власного помешкання, тобто того середовища представників старшого покоління, де просторові характеристики та предметно-побутові особливості є звичними, а також максимально співвідносяться із комфортним часовим темпоритмом. Почуваючись більш вільно та незалежно саме у своєму середовищі бабусі та дідусі більш творчо та варіативно виявляють свою індивідуальність та ініціативно використовують власні життєві надбання для трансляції молодшим членам сім'ї. Активізуючи відпрацьовані форми взаємодії, які базуються на традиціях та особистісно забарвлених переживаннях старші члени сім'ї виявляють більш високий рівень задоволення результатами свого спілкування з онуками та онучками. Молодші члени сім'ї, занурюючись у простір, освоєний старшими, виявляють відповідно високий рівень зацікавленості та сприйнятливості до занять та спільного проведення часу. Представники старшого покоління в ході міжвікової взаємодії активно вправлялись у передачі навичок у побутовій діяльності (приготування страв, догляд за рослинами, тваринами), рукоділлі, майструванні, художній діяльності, долучення до надбань народної традиційної культури (пісні, вірші, танці), ремесел. Молодші, використовуючи наданий простір та потенціал старших не лише споживають запропоноване старшими, а й трансформують середовище спілкування, від початку задане старшими. Вони часто-густо виступають у ролі своєрідних модифікаторів простору міжвікової взаємодії, оновлюючи традиційний досвід, заохочуючи

старших до оволодіння навичками, що увійшли до арсеналу молодшого покоління вже «з пелюшок» (опанування гаджетами, програмами, інструментами, новітніми можливостями інтернету тощо).

Висновки.

Отже результати нашого дослідження дозволяють позиціонувати міжпоколінне спілкування як ситуацію, що створює і в старших, і в молодших учасників міжвікової сімейної взаємодії суб'єктивне відчуття безпеки та свободи, меншого тиску часових рамок, пов'язаних з вимогами високотехнологічного суспільства до напруженого графіку роботи та навчання (час дорівнює гроші). Вже сама зміна середовища та діяльності (її форми та змісту), стимулює розвиток тих боків особистості дитини, які часто бувають заблокованими або не потрапляють до поля уваги батьків. Формула розвивального контексту перебування дитини з бабусями-дідусями за таких умов включає наступні елементи: характерне предметно-просторове, фізичне середовище, де господарями є саме представники старшого покоління; часовий проміжок – від незначного (на декілька годин) до кількох днів на вихідні, до тривалого (місяці під час канікул); різноманітність занять у різних сферах людської життєдіяльності (природа, музика, ремесла, образотворче мистецтво, ігри, читання, практичні навички, фізкультура, спорт). Хоч соціокультурне тло життєдіяльності родини змінюється, та цінний життєвий досвід старших засвоюється та зберігається молодшими як сімейні традиції та розвивається як ресурсний сімейний полілог.

Сімейне середовище, котре об'єднує представників кількох поколінь (діти-батьки - бабуся, дідусь) виконує низку функцій: комунікативну, освітню, виховну, розвивальну, ресурсну та трансгенераційну. Активізація цих функцій та збагачення їхнього змістового наповнення є запорукою екологічності сім'ї та благополуччя кожного з її членів.

Сім'я, попри песимістичні прогнози деяких науковців, все ще лишається важливим і міцним середовищем, але вона змінюється. Ми повинні не лише слідкувати та фіксувати ці зміни, але й бути готовими до оновлення своїх методів попередження розвитку негативних процесів та усунення загроз деформації сім'ї, напрацювання шляхів розвитку солідарності сучасної сім'ї.

Список використаних джерел

1. Рудоміно-Дусятська О.В. Екологічно-орієнтований спосіб життя як предмет психологічного дослідження /О.В.Рудоміно-Дусятська//Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Ін-ту психології ім.Г.С.Костюка. / К., / Т.7. /Вип.28 /С.192-199.
2. Швалб Ю.М. Еколого-психологічні виміри способу життя / Ю.М. //Актуальні проблеми психології: Зб.наук.праць Ін-ту психології ім.Г.С.Костюка НАПН України – К., – Т.7. – Вип.5.– Ч.2. – С.294-301.
3. McAdams, D.P., Hart, H.M., & Maruna, S. (1998). The anatomy of generativity. In D.P. McAdams and E. de St. Aubin (Eds.), *Generativity and adult development: How and why we care for the next generation* (pp. 7-43). Washington, D.C.: APA Press.
4. Bengtson VL. Beyond the nuclear family: The increasing importance of multigenerational bonds. *Journal of Marriage and Family*. 2001;63:1–16.
5. Kotre J. *Outliving the self: How we live on in future generations*. Baltimore: Johns Hopkins University Press; 1984.
6. Richard A. Settersten, Jr., Gunhild O. Hägestad_What's the Latest? Cultural Age Deadlines for Family Transitions_The *Gerontologist*, Volume 36, Issue 2, 1 April 1996, Pages 178–188,<https://doi.org/10.1093/geront/36.2.178>
7. Riley, M. W., & Riley, J. W. (1993). Connections: Kin and cohort. In V. L. Bengtson & W. A. Achenbaum (Eds.), *The changing contract across generations*. New York: Aldine de Gruyter
8. Troll, L. (1985). The contingencies of grandparenting. In V. L. Bengtson & J. Robertson (Eds.), *Grandparenthood* (pp. 135–150). Beverly Hills, CA: Sage.
9. Vovchuk-Blakytina O.O., Gurlieva T.S. Current trends of ecologization of intergenerational interaction / O.O. Vovchuk-Blakytina, T.S. Gurlieva // «Teoretyczne i badania stosowane w dziedzinie pedagogiki, psychologii i nauk społecznych». – Kielce, Rzeczpospolita Polska 28-29 grudnia 2017 r. – S. 225-228.–

Spysok vykorystanykh dzherel

1. Rudomino-Dusiatska O.V. Ekolohichno-oriietovanyi sposib zhyttia yak predmet psykolohichnoho doslidzhennia /O.V.Rudomino-Dusiatska//Aktualni problemy psykolohii: Zbirnyk naukovykh prats In-tu psykolohii im.H.S.Kostiuka. / К., / Т.7. /Vyp.28 /S.192-199.
2. 2.Shvalb Yu.M. Ekoloho-psykolohichni vymiry sposobu zhyttia / Yu.M. Shvalb //Aktualni problemy psykolohii: Zb.nauk.prats In-tu psykolohii im.H.S.Kostiuka NAPN Ukrainy – К., – Т.7. – Vyp.5.– Ch.2. – S.294-301.
3. 3.McAdams, D.P., Hart, H.M., & Maruna, S. (1998). The anatomy of generativity. In D.P. McAdams and E. de St. Aubin (Eds.), *Generativity and adult development: How and why we care for the next generation* (pp. 7-43). Washington, D.C.: APA Press.

4. Bengtson V.L. Beyond the nuclear family: The increasing importance of multigenerational bonds. *Journal of Marriage and Family*. 2001;63:1–16.
5. Kotre J. *Outliving the self: How we live on in future generations*. Baltimore: Johns Hopkins University Press; 1984.
6. Richard A. Settersten, Jr., Gunhild O. Hägestad What's the Latest? Cultural Age Deadlines for Family Transitions, *The Gerontologist*, Volume 36, Issue 2, 1 April 1996, Pages 178–188, <https://doi.org/10.1093/geront/36.2.178>
7. Riley, M. W., & Riley, J. W. (1993). Connections: Kin and cohort. In V. L. Bengtson & W. A. Achenbaum (Eds.), *The changing contract across generations*. New York: Aldine de Gruyter
8. Troll, L. (1985). The contingencies of grandparenting. In V. L. Bengtson & J. Robertson (Eds.), *Grandparenthood* (pp. 135–150). Beverly Hills, CA: Sage.
9. Vovchyk-Blakytina O.O., Gurlieva T.S. Current trends of ecologization of intergenerational interaction / O.O. Vovchyk-Blakytina, T.S. Gurlieva // «Teoretyczne i badania stosowane w dziedzinie pedagogiki, psychologii i nauk społecznych». – Kielce, Rzeczpospolita Polska 28-29 grudnia 2017 r. – S. 225-228.–

Vovchyk-Blakytina O.O.

Environmentality of the family and the intergeneration interaction

The article considers the family environment as a socioecological system. Marker of the environmental family environment is a responsible attitude of adults who take care of a safe and rich environment and the appropriate way of life of the child and the whole family. The orientation in the specificity of intergenerational interaction in the family and the factors that determine the environmental friendliness of such interaction may be useful in determining the algorithms for the organization of the life of several generations. The family environment, which brings together representatives of several generations (children-parents - grandparents), performs a number of functions: communicative, educational, developmental, resourceful and transgenerational. The activation of these functions and the enrichment of their content is a guarantee of the environmental friendliness of the family and the well-being of its members. The results of our study allow positioning intergeneration communication as a situation that creates both in the elderly and younger participants of inter-family family interaction a subjective sense of security and freedom, less pressure of the time frame. The very change in the environment and activities (its form and content), stimulates the development of the sides of the child's personality, which are often blocked or do not fall into the attention of parents. The formula for the developmental context of the child's stay with grandparents is presented.

Keywords: *family environment, intergenerational interaction, environmentally oriented, developmental environment.*